

İsveç'te Konuşan Kitaplar - Görme Özürlüler İçin Gelişmekte Olan Bir Olanak*

Sten Gustavsson**

İsveç'te görme özürlüler için konuşan kitaplarla ilgili etkinliklerdeki olumlu gelişme, tümü karşılıklı etkileşim içinde bulunan üç etkene bağlıdır: görme özürlüler için çalışmakta olan bir teşkilat, görme özürlü kişilerin kültürel gereksinimlerini gözeten hükümet politikaları, ve telif yasaları. Bu konudaki uygulamaların tarihsel başlangıcı, 1954 yılına kadar gitmektedir. 1954 yılında, İsveç Görme Özürlüler Derneği (De blindas förening), ilk çalışmalarını başlatmıştır. Konuşan kitapların ödünç verilmesi ve üretimi, 1980 yılında hükümetin bu görevi üstlenmesi ve kütüphanenin bugünkü şekliyle İsveç Konuşan Kitaplar ve "Braille" (körler için kabartma yazı) Kütüphanesi (Tal-boks-och punktskrifts biblioteket-TPB) adını almasına kadar, bu dernek tarafından yürütülmüştür.

1926 yılında, kehanetvâri bir başlıkla: Sigfrid Siwertz "Det stora varuhuset" (İngilizce başlığı: Goldman's) bir kitap yayımlandı. Kitabın İsveç dilindeki başlığının anlamı "büyük mağaza" idi ve 38 yıl kadar sonra, İsveç konuşan kitaplar dermesi de, müşteriler açısından "gittikçe çeşitlenen maddelerden oluşan bir büyük mağaza" şeklini aldı. İsterseniz şimdi konuyu biraz daha yakından inceleyelim.

Kitap mevcudu (1992 Temmuz ayı itibariyle) tümü c-kasetler üzerine kayıtlı 38.000 başlıktan oluşmaktadır. Son yıllarda, yıllık üretim ortalama olarak 3.000 başlığa ulaşmıştır. Sağlama oranı, yıllar geçtikçe farklılıklar göstermektedir. Bu oran, ekonomik ve teknik nedenlere bağlı olarak ilk yıllarda düşüktü, ancak politik anlayışın gelişmesi ve devletin maddi destek sağlamasıyla birlikte artmaya başladı. 50'li yıllarda, kayıt yapma olanaklarını yakalamış olmanın yaşattığı ve gerçekten bir çelişkiler yumağı gibi görünen, karışıklığı tahmin edebilirsiniz.

* Sten Gustavsson, "Talking books in Sweden-a growing possibility for disabled readers", *Scandinavian Public Library Quarterly*, 25 (3): 15-16, 1992. (Çeviri, derginin editörü ve yazarın izniyle yapılmıştır.)

** Kütüphaneci, İsveç Konuşan Kitaplar ve "Braille" Kütüphanesi, Stockholm.

Nereden başlamalı? Acaba kimi okuma tercihleri, diğerlerine göre daha mı baskın olacaktır? Bununla beraber, yayımlanan ilk 100 başlık incelendiğinde, ne kadar değişik kitapların seçilmiş olduğunu görmek oldukça şaşırtıcı:

Örneğin klasikler, polisiye öyküler, işçilerle ilgili yazılar, seyahat kitapları, çocuk kitapları ve Caryl Chessman'ın 'Hücre 2455, Ölüm Sırası' adlı çalışması gibi, kamuoyunda tartışmalara neden olan kitaplar gibi. Sonuç olarak, kitaplarda bir çeşitlilik olmakla beraber, hâlâ roman türü üzerinde yoğunlaşma fazladır. Bugünkü durum farklıdır, ancak İsveç Konuşan Kitap ve "Braille" Kütüphanesi, zaman zaman, halka 'her konuda konuşan kitapların bulunduğunu' açıklayabilmek konusunda zorluklar yaşamaktadır. Bu makalenin amacı, bu konuda katkıda bulunabilmektir.

Mevcut Kitap Stoku

Konuşan kitap mevcudu, üç ana bölüme ayrılmaktadır:

1. Çocuklar ve yetişkinler için genel kitaplar; yaklaşık 30.000 başlık.
2. Üniversite çalışmaları için hazırlanmış ders kitapları. 1964 yılında açılan bu bölüm, sürekli biçimde büyümektedir. Öğrenciler, listede bulunan tüm kitapları alabilmekte ve bu kitaplar, diğer okurların da kullanımına sunulmaktadır. Kitapların çoğu, İsveç dilinde yazılmıştır, ancak, 5.000'den çok da İngilizce, Fransızca ve Almanca kitap bulunmaktadır.
3. Genel konulardaki kitapların, yabancı dilde baskıları da bulunmaktadır. Aralarında Fince, İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca, İspanyolcanın, ve başka dillerde eserlerin bulunduğu 30'dan fazla dilde örnekler vardır. Daha az kullanılan dilleri konuşan mülteci ve göçmenler, Farsça, Lehçe, Sırpça-Hırvatça, Urduca vs. dillerde yazılmış kitaplar bulabilmektedirler. Sağlama hizmeti, İsveç Konuşan Kitaplar ve "Braille" Kütüphanesinin sahip olduğu olanaklar doğrultusunda sürdürülmektedir. Toplam sayı yaklaşık 3.000 başlıktır. Buna ek olarak, İsveç Konuşan Kitaplar ve "Braille" Kütüphanesi, yurt dışından yabancı dildeki baskıları ödünç olarak getirtmektedir. Kütüphanenin şu andaki mevcudunun %40'ı bilgilendirici kitaplardan oluşmaktadır. Yoğunluk daha çok biyografi, tarih, seyahat gibi, tarihsel sınırlanması olmayan konularda olmakla birlikte, bilgisayar, el işleri, spor, politika, tartışma, vs. gibi, akla gelebilecek hemen her alanda kitaplar da bulunmaktadır. İsveç Konuşan Kitaplar ve "Braille" Kütüphanesi, sürekli olarak, olabildiğince kapsamlı bir kitap mevcudu oluşturma çabası içindedir. Bu konuda en büyük yardım, konuşan kitap okurlarının seçim yapma konusundaki önerileridir. Konuyla ilgili pek çok 'boşluk', bu yolla çözüme ulaştırılmıştır. Genelde, konuşan kitap okurları yaşlı kişilerdir ve öneriler, daha çok,

eski eserlerden oluşmaktadır; bu durum, genç konuşan kitap okurları için de geçerlidir. Yıllar önce basılmış bir kitap bile hâlâ büyük bir çoğunluğun ilgisini çekmektedir. İsveç Konuşan Kitaplar ve “Braille” Kütüphanesinde ‘emekliye ayrılmış’ yazar kavramı geçerli değildir. İsveç Konuşan Kitaplar ve “Braille” Kütüphanesi kataloglarında bir kez belirtilen ve listenen kaynak, basılır basılmaz elinize ulaşabilmektedir ve konuşan bir kitap olarak bu eser, aslında yeni bir eser olarak değerlendirilmelidir.

Açıklama

En fazla 400 kelimelik bir açıklama halinde özetlenen her başlık, (1985’ten bu yana) konuşan kitap kutuları üzerinde etiketlenmekte ve İsveç Konuşan Kitaplar ve “Braille” Kütüphanesi’nin yayımladığı tüm kataloglara eklenmektedir. İsveç Konuşan Kitaplar ve “Braille” Kütüphanesinde görev yapan kütüphaneciler tarafından yaklaşık 1960’larda gerçekleştirilen bu uygulama, hem katalog kullanımı hem de kütüphane içi ödünç verme işlemleri için başlatılmıştır. Topluma ne okunması gerektiği konusunda yardımcı olmak, her zaman büyük önem taşımıştır. Bununla birlikte, CD-ROM tekniklerinden yararlanma olanaklarına sahip olana kadar, açıklamaların herkesin kullanımına sunulması mümkün olmamıştır. Özellikle roman ve öykü türüyle ilgili bir araştırma yapıldığında, bu açıklamalar, bizi en çok istenilen kitaplara yönlendirmektedir. İsveç konuşan kitap mevcudu, normal kitapları okuyamayanlar için, büyümekte olan bir enformasyon ve dinlenme-eğlenme amaçlı okuma kaynağı olarak görülmelidir. Konuşan kitapları ödünç alma hakkına sahip olan herkes -görme özürlüler, zihinsel özürlüler, konuşma yeteneğini yitirmiş olanlar, fiziksel özürlüler, kronik hastalar, işitme engelliler, dyslexia (kelime körlüğü) hastaları- yerel kütüphaneler aracılığı ile İsveç Konuşan Kitaplar ve “Braille” Kütüphanesi’ndeki tüm başlıklara ulaşabilmektedirler. Yerel kütüphaneler, mevcut ve potansiyel okurlarla iletişimin sağlanmasında büyük önem taşımaktadır. İsveç Konuşan Kitaplar ve “Braille” Kütüphanesi, İsveç ve İsveç dışındaki -çoğunlukla İskandinavya’da- 1500 kadar kütüphane ile işbirliğini sürdürmektedir. İsveç dahilinde daha büyük kütüphaneler, İsveç Konuşan Kitaplar ve “Braille” Kütüphanesi mevcudunun yaklaşık %10’unu -daha çok popüler olan kitapları- sağlayabilmektedir. İsveç Konuşan Kitaplar ve “Braille” Kütüphanesi de, geri kalan %90’ının sağlanması sorumluluğunu üstlenmiştir. Bir kitap sipariş edildiğinde, aynı gece okura ulaştırılabilmektedir. Bu konuda sunulan posta hizmetlerinden ücret alınmamaktadır. ‘İsveç Modeli’ olarak adlandırılan bu sistem, çok kullanışlıdır ve her nüshanın, bir bütün olarak, tamamının kullanılmasını teminat altına almaktadır.

Geleceğe Yönelik Amaçlar

-İsveç Konuşan Kitaplar ve "Braille" Kütüphanesi'nin bugünkü sağlama oranını gelecekte de sürdürebilmesi; hem bilgilenme, hem de boş zamanları değerlendirmeye yönelik yeterli kitap mevcudunun oluşturulmasına fazlasıyla yardımcı olacaktır.

-Yeni okurlara ulaşılması. İsveç nüfusunun %4-5 kadarı, konuşan kitapları okuma hakkına sahiptir, bu da yaklaşık yarım milyon insan demektir. Bu kişilerin çoğu, sahip oldukları haklar ve olanaklar konusunda bilgi sahibidirler. Ancak, daha yapılması gereken pek çok iş bulunmaktadır. Gelecek, sayısız olanaklarla doludur. Herkesin, konuşan kitapların geniş bir kitle için 'okuma'nın tek yolu olduğu gerçeğini, aklında tutması gerekmektedir. İsveç konuşan kitap mevcudunun gerçek anlamı budur.

Çeviren: Neslihan Uraz